

Een virtuele reis naar Berlijn

EEN GESCHIEDENISMODULE IN HET VRIJE DEEL

'Aan het eind van de Normannenstraße stappen we op de tram. Vervolgens stappen we uit bij de Freienwalderstraße. Na een tijdje lopen op de Lichtenauerstraße zien we aan onze linkerhand *Gedenkstätte Hohenschönhausen*.' Dit is een gedeelte uit de historische reisgids van leerlingen uit vwo-5 van CSG 'De Goudse Waarden' in Gouda. De reisgids was de afsluitende opdracht van de module over de geschiedenis van Berlijn in het vrije deel.

In het vrije deel in de vwo-bovenbouw vinden op onze school verschillende activiteiten plaats. Sommige onderdelen zijn verplicht of worden door de school verplicht gesteld voor iedere leerling, maar er zijn ook keuzemodules. Hoewel ze inhoudelijk sterk van elkaar verschillen, werd ernaar gestreefd de kennis en vaardigheden van leerlingen in iedere module te vergroten. Elke vwo-5 leerling moest tijdens het schooljaar één module volgen, gedurende een periode van ongeveer acht weken. Per week was er een (klassikale) bijeenkomst van een blokkur van honderd minuten. In totaal bestond een module uit veertig studielasturen. Sommige modules waren een uitbreiding van bestaande projecten en/of lesmethoden. De module over de geschiedenis van Berlijn had ik volledig zelf opgezet en ingevuld. Leerlingen uit alle profielen in vwo-5 konden aan de module over de geschiedenis van Berlijn deelnemen.

Opzet en doel van de module

Met de module wilde ik een aantal doelen bereiken. Ten

eerste wil ik de kennis van de leerlingen over de geschiedenis van Berlijn vergroten. Aangezien Berlijn een grote rol heeft gespeeld in Europese en wereldgeschiedenis, was het naar mijn mening belangrijk deze kennis gestructureerd bij elkaar te brengen en te vergroten. De geschiedenis van Berlijn had ik hierbij in een aantal periodes onderverdeeld. De module begon met een overzicht van Berlijn als hoofdstad van het koninkrijk Pruisen. Daarna volgden bijeenkomsten over Berlijn in het (tweede) Duitse keizerrijk en de Republiek van Weimar. De rol van Berlijn ten tijde van het naziregime heb ik in twee bijeenkomsten aan bod laten komen, evenals Berlijn in de Koude Oorlog. De ongedeelde hoofdstad Berlijn stond centraal in de laatste bijeenkomst. Ten tweede wilde ik ook (historische) vaardigheden een plaats geven in de module. Inleving en standplaatsgebondenheid, feiten en meningen en interpretatie en beoordeling van bronnen kwamen in de vorm van allerlei opdrachten aan bod. Ten slotte had ik mezelf als doel gesteld dat leerlingen het volgen van de module

Mark Hagenaars is docent geschiedenis aan CSG 'De Goudse Waarden' in Gouda, sector lyceum/havo. m.hagenaars@degoudsewaarden.nl

ook gewoon leuk mochten vinden.

Om dit alles te bereiken bestond elke bijeenkomst uit een aantal vaste onderdelen. Zo begon elke bijeenkomst met een PowerPoint-presentatie over de periode in de Berlijnse geschiedenis die op dat moment aan de orde was. Vooraf hadden de leerlingen de opdracht gekregen zich in te lezen in het onderwerp van de bijeenkomst. Deze informatie, in de vorm van artikelen, was in een aparte reader ondergebracht. Deze reader fungeerde als een soort lesboek. Vervolgens hield bij elke bijeenkomst een leerling een presentatie over een gebouw en/of een monument in Berlijn dat bij de behandelde periode paste. Daarna gingen de leerlingen aan de slag met een opdracht die bij het onderwerp hoorde. Het laatste gedeelte van elke bijeenkomst werkten de leerlingen aan een historische stadswandeling. Deze stadswandeling vormde de basis voor het eindproduct van de module: een historische reisgids van Berlijn.

Activerende werkvormen

In elke bijeenkomst gingen de leerlingen, zoals gezegd, aan de slag met een opdracht over een van de periodes uit de geschiedenis van Berlijn. In de eerste bijeenkomst die in het teken stond van het koninkrijk Pruisen, maakten de leerlingen aan de hand van een artikel, een stamboom van de koninklijke familie Hohenzollern. In de bijeenkomst over Berlijn als hoofdstad van het Duitse keizerrijk werden aan de hand van historische foto's van Berlijn diverse onderwerpen uit de Berlijnse samenleving behandeld. De Weimar-periode in Berlijn kwam aan bod door het maken van een levenslijn van een Berlijnse arbeider. Aan de hand van concrete gebeurtenissen moesten leerlingen aangeven in welke mate deze persoon die als positief of negatief zou hebben ervaren.

Bij 'Berlijn in het Derde Rijk' had ik twee opdrachten gemaakt. De eerste opdracht bestond uit een inlevingsopdracht. Elke leerling kreeg een kaartje met daarop een korte levensbeschrijving van een inwoner van Berlijn in de periode 1933-1939. Aan de hand van deze informatie moest de leerling een betoog van ongeveer 200 woorden schrijven, waarin aangegeven werd of deze inwoner een prettig of juist vervelend leven zou hebben gehad onder het naziregime. De tweede opdracht behandelde de Wannsee-conferentie. Vooraf kregen de leerlingen de eerste vijftien minuten te zien van de speelfilm *Conspiracy*. Deze film behandelt vrij nauwkeurig wat er zich op 20 januari 1942 tijdens de Wannsee-conferentie afspeelde. Daarna kregen de leerlingen de (vertaalde) notulen van de Wannsee-conferentie, waarmee ze (bron)opdrachten moesten doen.

De DDR kwam aan bod in twee opdrachten. De eerste opdracht was het analyseren van communistische propagandaliedjes. Het doel was met name om leerlingen duidelijk te maken dat elke organisatie in de DDR haar eigen liederen had. De film *Das Leben der Anderen* vormde de basis voor de tweede opdracht. De verhoormethodes van de Stasi en de angst voor de alom aanwezige geheime dienst zaten in de opdracht verwerkt. In de achtste bijeenkomst werd de eenwording van Duitsland, en daarmee de opheffing van het gedeelde Berlijn, behandeld aan een door mij aangepaste versie van het geschiedenis spel 'Vroeger of Later'. Bij dit spel, dat door Anno is bedacht, moeten spelers een tijdbalk proberen te leggen. In het originele spel moeten kaarten met gebeurtenissen uit de Nederlandse geschiedenis één voor één in de juiste volgorde worden gelegd. In mijn versie heb ik belangrijke gebeurtenissen uit de Berlijnse geschiedenis gekozen. Het originele 'Vroeger of Later'-spel is verkrijgbaar bij Anno (www.anno.nl) of bij warenhuizen en speelgoedzaken.

Presentaties

Om de leerlingen actief bij de module te betrekken, moesten de leerlingen naast de verschillende opdrachten, ook een (korte) presentatie houden. Uit elke periode uit de geschiedenis van Berlijn had ik een aantal monumenten en/of gebouwen geselecteerd. Leerlingen konden hieruit een keuze maken. Vervolgens werd in een presentatie van ongeveer vijf minuten de relevantie van het gebouw en/of monument voor de geschiedenis van Berlijn uit de doeken gedaan. Bij elke presentatie maakte de desbetreffende leerling ook een hand-out voor iedereen. De hand-out moest een aantal punten bevatten: de naam van het gebouw en/of monument, het bouwjaar, een afbeelding, de functie van het gebouw/monument en de relatie met de periode. Deze hand-out kon vervolgens weer worden gebruikt bij het eindproduct van de module: de historische reisgids.

Historische reisgids

Het maken van de historische reisgids vormde de rode draad in de module. Aan de hand van de informatie uit de reader, de presentaties, opdrachten en de uitleg met de PowerPoint-presentatie, moesten de leerlingen een historische stadswandeling maken. In groepjes werden er drie stadswandelingen gemaakt. Er was een stadswandeling waar het koninklijk en keizerlijk Berlijn centraal stond, een andere stadswandeling had als onderwerp 'Berlijn tijdens het nationaal-socialisme' en de derde stadswandeling voerde langs plekken uit het Berlijn in de Koude Oorlog.

De stadswandelingen moesten aan een aantal eisen voldoen. Een van de eisen was dat de stadswandeling uitvoerbaar moest zijn. Dat wilde zeggen dat een wilde, in geschiedenis geïnteresseerde toerist, de stadswandeling in Berlijn ook zou moeten kunnen lopen. Wel mocht er gebruik gemaakt worden van het openbaar vervoer. Sommige groepjes kozen ervoor de stadswandeling over twee dagen te spreiden, zodat er in een korte tijd niet al te grote afstanden overbrugd moesten worden. Bij elke stadswandeling dienden de leerlingen ook de historische context van de wandeling te beschrijven. De grote lijn van de periode moest aan de lezer worden duidelijk gemaakt. De drie stadswandelingen samen, aangevuld met de historische context, leverde de historische reisgids van Berlijn op.

Leerlingen gingen elke bijeenkomst hard aan het werk om een zo goed en mooi mogelijke stadswandeling in elkaar te zetten. De werking van de U- en S-Bahn in Berlijn werd door de meeste groepjes automatisch in de stadswandeling opgenomen. Ze beseften eens te meer dat Berlijn een erg grote stad was, waar je niet 'eventjes' van west naar oost loopt.

Samenwerking

Bij het maken van de verschillende opdrachten, maar zeker bij het in elkaar zetten van de verschillende historische stadswandelingen, was samenwerking tussen de leerlingen van groot belang. De keuze en de verdeling van de verschillende monumenten en/of gebouwen voor de diverse stadswandelingen was een eerste vorm van samenwerking. Daarbij moest de verwerkte informatie goed aan elkaar doorgegeven worden om een 'logische' stadswandeling te krijgen. Het was leuk om te zien dat diverse kwaliteiten van de leerlingen werden aangeboord. Een aantal leerlingen beheerste de vaardigheden

'kaartlezen' goed, terwijl anderen daar duidelijk geen kaas van hadden gegeten. Verder kwamen de 'bekende problemen' bij groepswork ook hier om de hoek kijken, zoals het feit dat goede planners werden geconfronteerd met 'last-minute'-werkers en dat perfectionisten moesten samenwerken met leerlingen die sneller tevreden waren.

Aan het eind van de module kreeg elke leerling een beoordeling. Deze beoordeling was gebaseerd op de opdrachten die in de les waren gemaakt, de presentatie en de bijdrage aan de historische reisgids. Het cijfer voor de presentatie en de bijdrage aan de historische reisgids heb ik daarbij het zwaarst laten meewegen. Dit leverde bij de meeste leerlingen een goed cijfer op.

Conclusie

De module 'Berlijn' is zeker voor herhaling vatbaar. Sommige opdrachten kunnen wellicht wat beter uitgewerkt worden, de reader wat verfijnder, maar over het algemeen is de module gegaan zoals ik gehoopt had. Ook de reacties van de leerlingen waren positief. Na afloop van de module heb ik een enquête onder de leerlingen afgenomen. Ze waren daarin erg lovend over het geheel. Het maken van de stadswandeling werd daarbij door hen het hoogst gewaardeerd. De teksten uit de reader konden op het minste enthousiasme rekenen. Ze gaven hierbij als reden aan dat ze de teksten vaak erg lang vonden en dat ze daardoor de motivatie niet konden opbrengen deze van tevoren door te nemen. Het uitstippelen en uitwerken van de stadswandeling vonden ze leuk. Bovendien hoefden ze hiervoor thuis niet zoveel voor te bereiden. Bijna alles kon tijdens de bijeenkomsten worden gemaakt. Dit verklaart wellicht de hoge waardering voor dit onderdeel van de module.

Op de website www.vgnkleio.nl kunt u de opdrachten, de instructie voor de reisgids, een lijst met gebruikte artikelen én de PowerPoint-presentatie downloaden.

